

Макар и твърде обемиста, книгата е написана увлекателно, с лек и приятен език. Удивителното е, че авторът не е подходил към ръкописа като към строго научен труд (при все че той е такъв), а като човек, който споделя с огромна, с разнообразна по състав аудитория своя опит и практическо-приложни изследвания, като постепенно и съвсем достъпно разкрива изводите от дългогодишните си наблюдения.

За режисьорите тази книга ще бъде изключително ценна по редица причини. Ще им помогне да вникнат в скритите механизми на Шекспировото творчество, а и при вземане на оптимални сценични решения. С нейна помощ те ще видят всички останали драми със съвършено други очи. Обаче най-ценна ще бъде може би за драматурзите — за тях би се превърнала в своеобразен учебник, в настолна книга и неизчерпаем извор на идеи.

Във връзка с всичко казано дотук мога убедено да твърдя, че трудът на проф. Бренан е много подходящ за превод на български език (може би най-уместно ще бъде да се публикува в поредицата "Театър XX век"), защото съдържа универсални постановки и притежава нееднозначна насоченост — обединява в себе си научни, практически и приложни елементи, осветлени многостранно благодарение на също така комплексния научно-режисьорско-актьорски подход на автора, а това е твърде рядка комбинация.

Пламен Батенбергски

СБОРНИК В ЧЕСТ НА ЕДИНАЙСЕТЯ МЕЖДУНАРОДЕН СЛАВИСТИЧЕН КОНГРЕС

Славянската филология има почти двувековна история. Модерната славистика разширява както своя предмет, така и методологическите похвати, които позволяват по-всеобхватни изследвания. Същевременно авторитетът и утвърждаването на науката се дължат и на традициите: на откриването на славистични катедри в славянски и неславянски страни, на издаването на редица специализирани славистични списания и сборници, както и на своеобразните кулминации на изследваческите търсения, намерили изява на всеки пореден славистичен конгрес. За пръв път подобен форум се провежда през 1929 г. в Прага, следва повече от два десетгодишно прекъсване в периода около Втората световна война и след нея, за да се възроди традицията от 1958 г. насам на всеки пет години да се провежда конгрес на славистите.

Посветен на Братиславския конгрес, проведен през месец септември 1993 г., сборникът **Славистични проучвания** (отг. редактор Людвиг Селимски и редактори: Георги Данчев, Русин Русинов, Гочо Гочев) включва разработки

на преподаватели от Великотърновския университет. Тематично в него са обособени два раздела: езиковедски и литературоведски.

Респектираща е литературоведската проблематика — от аспектите на византийско-славянските взаимоотношения и второто южнославянско влияние, от идеите на българското богомилство в балканската традиция към особеностите на полския исторически роман от края на XIX и началото на XX в., към рецепцията на Чехов в България, философската проблематика на М. Булгаков и Б. Пастернак и модерния руски театър до частни, но значими с вътрешната си философско-етична, историософска и естетическа проекция въпроси.

Българистичното литературоведско присъствие в сборника е най-внушително заявено. Части от очевидно по-разгънати и обхватни изследвания са статиите на Невяна Дончева-Панайотова "Григорий Цамблак, Йосиф Волоцки и някои аспекти на византийско-славянските литературни отношения", доказваща убедително тезата за присъствието на българската литература (Г. Цамблак) като образец на подражание и заимствуване, но и като носител на по-далечната византийска литературна традиция в старата руска литература, и на Димитър Кенанов — за Търновската книжовна школа, Патриарх Евтимий и Киприан като импулс и опора на руската духовна култура през XIV в., а българската писменост като "литературно и идеологическо" начало на Московската Рус. В това литературно пространство се движи и Венелин Грудков, когато изследва някои специфични особености на агиографските паметници от XIII в. за Иларион Мъгленски.

Особен дух носи проучването на Георги Данчев, озаглавено "Поучителни сентенции за жените и пиянството в сборника със смесено съдържание на Михаил Попович". В иначе строгия анализ на изследвания сборник — преплитане на традиции, на съдържание, отглас от по-стари сборници и автори, откриване на успоредици — просветват искрици, светла ирония, мъдра усмивка над вечните човешки слабости.

Иван Радев в статията си за творчеството на Христо Ботев изследва мотото като паратекстов елемент на изказ на авторската идея в широк спектър на отправни текстове: Светото писание, фолклора, чуждите литератури. В тази линия на търсения авторът е преоткрил философски известни Ботеви творби като интерпретация на мотиви от Светото писание, "в духа на модерното съвременно общуване с библейския текст". Димитър Михайлов ни въвежда в сложната поетическа сплав на "Записки по българските въстания" на З. Стоянов. Той регистрира присъствието и белезите на мемоарен и художествен, на документален и публицистичен текст, вътрешно свързани от надрастващата чисто мемоарното и информативното естетическа задача на твореца. Пътеписното начало е очертано като обединяващо принадлежащите към различни темпорални равнища жанрови характеристики. Хармоничното им обединение е белег на жанровата свобода на твореца, на разкрепостеността на разказа му.

Заглавията на останалите българистични трудове в сборника са показателни за интереса на авторите си към частни на пръв поглед въпроси, но синтезиращи същината на авторовата философия, на художественото възприемане на света въпроси. Д о р а К о л е в а разглежда природата в лириката на Павел Матев в линията на световната, още русоистка традиция — като висша нравственост и мяра. Природата не като пейзажен елемент, а като знак на определени ценностни представи, свързани с мирогледа на поета, със своеобразието на творческата му личност и нравствена философия. Умение за нюансиран философски прочит на сроден проблем е показал И в а н С т а н - к о в в проучването си за покоя и хармонията като равновесие на духа и на мирозданието в лириката на Асен Разцветников. Единението с природата, "молитвеното единение" (И. С.) открива вечния човешки копнеж към нейния величествен покой, убеждава авторът, към абсолютната хармония. То е и стремеж към духовно извисяване и съвършенство. А н г е л Т о н о в е изследвал мотива "мъртва любима" в поезията на българските символисти (Т. Траянов, Т. Кунев, Ем. Попдимитров и П. Яворов) като възприемане на смъртта — форма на екзистенция и философски проблем.

Мотива "ключ" в множеството му проекции е развил Р а д о с л а в Р а д е в в творчеството на един от най-известните македонски поети — Радован Павловски. Открива го с опора в народната митология и богомилските възгледи, осмислящ всички страни на битието: минало и настояще, човек и природа, дух и тяло, светлина и мрак.

Русистиката в сборника е представена особено силно от статията на Н и - к о л а й З в е з д а н о в за "Майстора и Маргарита" на М. Булгаков. Уникалната по сложност композиция на романа е вещо разшифрована като текст в текста. Светът като текст за Булгаков и Майстора като медиатор между древния текст и съвремението. Разкрит е дълбокият философски и историософски смисъл на романа, отвореността му към минало и бъдеще, огледалната симетрия на двата свята, митологизацията на действителността, синхронизацията на календарното и сакралното време. Принципът за сакрализация като доминиращ в изграждането на Фетовия модел на света (А. Фет) е убедително защитен от И л и а н а П е т р о в а. Сакралното битие на човека, идеалната реалност, тайната и чудесното начало. В "Само тая чаша, авва отче..." ("Хамлет" на Б. Пастернак) Х р и с т о Б о н д ж о л о в открива дълбинни аспекти на посланието, отправено от поета с романа "Доктор Живаго", мотива за самотата и вечността. Стихотворението е дълбоко почувствувано, видяно като мост между Евангелието и сакралния текст на романа.

Статията на А н г е л А н ч е в информира за рецепцията на Чехов в България и въздействието му върху българската култура с опора на съществуващите изследвания по въпроса. На модерния режисьорски прочит, направен от великия Вс. Майерхолд за драматургията на А. Н. Островски, е посветена статията на Р а д к а К ъ р п а ч е в а. Сценичният хиперболизъм, маската, кинематографичният принцип на "паралелния монтаж", "контра-текстът" на пиесите, т. нар. "чаплинизъм" на Маестро в театъра извеждат

съкровената същина на пиесите на А. Островски и им дават нов живот в съвременния театър.

Особеностите на полския исторически роман от края на XIX и началото на XX в. са предмет на задълбочени и вещи изследвания на Н и к о л а й Д а с - к а л о в. Представената в сборника статия разглежда най-високите прояви на този жанр. "Quo vadis" на Сенкевич, "Фараон" на Прус и "Пепелища" на Жеромски са видени в своята съотнесеност и взаимовръзка — от "християнската епопея" към "енциклопедията на мъдростта" до "лиричната епопея" на Жеромски като проява на тънката и пронизателна чувствителност на писателите към историята, но и към основополагащи и вечни истини от морално-философски и духовно-религиозен порядък. Сходно издирване на проблеми и особености в полския роман с прецизен съвременен подход прави М а р г р е - т а Г р и г о р о в а в статията си за диалогичния модел на съзнанието в романа "Кукла" на Прус. И л и я П а ч е в е представил картината на постиженията и тенденциите в съвременното полско литературознание.

Историята на българското стихознание до Освобождението разглежда Н и к о л а Н и к о л о в. Той прави извода, че във втората половина на XIX в. са поставени основите на стихознанието, изяснени са изходните елементи на ритъма и понятията.

По-ограниченият брой езиковедски съпоставителни разработки показва, че на славистиката тепърва ѝ предстои да се разгръща във Великотърновския университет. От друга страна, доказани учени-слависти се изявяват с добро и задълбочено познаване на проблеми от българското езикознание в диахронен и синхронен план.

По традиция българо-руската езиковедска проблематика има силно присъствие в изследванията на великотърновските филолози. В своето изложение "Повтори в "Песне про царя Ивана Васильевича, молодого опричника и удалого купца Калашникова" авторката Н а д к а А н г е л о в а представя част от по-обемно изследване за някои особености в езика и стила на поемата, инспирирани от поетиката на руския епос, и тяхното присъствие в два български превода. Е ф р о с и н а Ш и р о к о р а д в "Существительные в адъективной форме в древнерусском языке в свете категории "определенности/неопределенности" в современном болгарском языке" чрез подходящи примери от староруски текстове и паралели с българския език застъпва тезата за необходимостта най-малкото от типология по отношение на категорията определеност в славянските езици, като особено внимание в сравнително-исторически план заслужават анафоричните структури. Типология на т. нар. оттопонимични прилагателни имена с български произход, но подчинени на словообразователните възможности на руския език от последната четвърт на XIX в. предлага П е - т ъ р Д ж а м б а з о в в "Русские сложные прилагательные в материалах русско-турецкой войны 1877 — 78 гг., образованные путем сложения прилагательных, дериватов названий болгарских географических объектов". В а л е н т и н а Б о н д ж о л о в а в "Приглаголните съчетания за начин с предлог с/в в български и словашки език" търси общи развойни тенденции и различия (обусловени и от

различния структурноезиков тип!) в семантичните и в синтактичните прояви на един тип предложно-именни съчетания. Ориентиран едновременно към теоретичната и към приложната лингвистика е опитът на Ц е н к а И в а н о в а за обособяване на отделни типове славянски междуезикови омоними и за характеристики на специфични и сложни прояви на явлението, които не могат да се включат в общата систематизация, на тема "По някои принципни и специфични въпроси на междуезиковата омонимия в славянските езици". Изследването на Т а м а р а М а х р о в а "О тональном, силовом и темпоральном варьировании в болгарских интонационных конструкциях" е следващ принос за изучаването на интонационните средства в различни речеви условия, като се изхожда от тезата, че анализът на емоционално-експресивните нюанси в речевите актове трябва да се осъществява не само в традиционно лингвистичен, но и в експериментално-фонетичен и фоностилистичен аспект. В статията "Обща характеристика на суфиксалната деривация на прилагателните имена в български текстове на народна основа от XVII — XVIII век" Л ю д в и г С е л и м с к и се ориентира към обобщена характеристика на посочения тип деривация в дамаскини текстове, която се разглежда на фона на старобългарското състояние, от една страна, а от друга страна, се сравнява с някои по-късни процеси, типични за еволюцията на новобългарския език и за формирането на съвременния български книжовен език, както и със състоянието в някои други славянски езици. В теоретично ориентираните разсъждения по темата "За формантната структура на думата в съвременния български език" С т а н ъ о Г е о р г и е в изтъква, че по-широкото разбиране на форманта и формантната структура на думата би подпомогнало всеобхватното обяснение на словообразуването като процес и на словообразователните морфематични структури като резултат и даденост в лексиката. За славянска просветителска взаимност и приемственост и за ролята на един ранен буквар като кодификационен документ за черковнославянската норма пише Р у с и н Р у с и н о в в своя доклад "Черковнославянският буквар на Марко Теодорович в историята на новобългарския книжовен език". Опит за изясняване на съюзна нееднозначна семантика прави П е н к а Р а д е в а в "Съюз хем в системата на българските съюзи", като чрез богат илюстративен материал от художествената и от разговорната реч се защитава употребата на хем като многоместен съюз. Като цел на своята работа "Словоред на синтактичната група определяемо — несъгласувано определение" Р а ш к а Й о с и ф о в а сочи представянето на тип словоредни варианти, присъщи на българската книжовно-разговорна реч, както и опита да се обяснят съществуващите словоредни схеми. Интересен тип синтактични вериги със семантична, а не с граматична елипса представя М а р и а н а Г е о р г и е в а в "Към въпроса за структурно-семантичната характеристика на сложното изречение в българския език". "Към характеристиката на периода в съвременния български книжовен език" е опит на А н т о н Г е ц о в за типология на явлението, чрез която се доказва необходимостта от изучаването му в различни, но взаимосвързани аспекти. Принос към утвърждаването на методите на функционално-семантичния подход

е опитът за обща характеристика на начините и езиковите средства за изразяване на качество, представен от Драгомир Атанасов в "Начини и средства за изразяване на квалитативност в българския език". С наблюденията и с предложената класификация в "Семантико-синтактична мотивираност на опозицията транзитивност/интранзитивност на глаголите в съвременния български език" Андриан Чехларов изказва мнението, че за изразяването на категорията транзитивност приоритетна роля играе глаголната семантика, която би могла да ограничи или да измени функционирането на глаголите на синтагматично равнище.

Радка Кърпачева, Ценка Иванова